

19. Salvador Minuchin ja strukturaalinen perheterapia

• Jussi Sierla

Strukturaalisen perheterapian kehittäjä Salvador Minuchin syntyi ja vietti lapsuutensa Argentiinassa pienessä maaseutukaupungissa. Hän opiskeli lääkäriksi Córdobaan yliopistossa, osallistui lääkärinä Israelin itsenäistymisvaiheen taisteluihin ja työskenteli sitten psyykkisesti häiriintyneiden lasten hoitolaitoksissa. Eläminen laajan, vilkkaan sukuyhteisön piirissä Argentiinassa ja sitten nuorena juutalaisvaltiossa Israelissa ovat Minuchinin mukaan olleet tärkeitä kokemuksia, jotka ovat muovanneet hänen käsityksiään perheestä, kasvusta ja itsenäistymisestä sekä vahvan yhteenkuuluvuuden, johonkin kuulumisen, merkityksestä ihmisen kehityksessä.

Minuchin erikoistui

lastenpsykiatriksi ja hankki psykoanalyttisen koulutuksen Yhdysvalloissa 1950-luvulla. Perheterapeuttiseen työskentelyyn hän alkoi tutustua samanaikaisesti työskennellessään epäsosiaalisten nuorten hoitopaikassa The Wiltwyck School for Boysissa, ja kehitteli sittemmin strukturaalisen perheterapian peruskäsitteet toimiessaan 1960-luvun puolivälistä Philadelphia Child Guidance Clinicin johtajana ja lastenpsykiatrian professorina Pennsylvanian yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa.

Tämä strukturaalisen perheterapian keskeisten ajatusten esittely perustuu ennen kaikkea Salvador Minuchinin omiin kirjoituksiin (Minuchin, 1974; Minuchin ym., 1967, 1981, 1993).

Perhe ja sen struktuuri

Minuchin määrittelee perheen luonnollisena ryhmänä, joka on aikojen kuluessa kehittänyt tietyt tavat tai mallit vuorovaikutukselleen. Juuri nämä totutut vuorovaikutustavat muodostavat Minuchinin mukaan perheen rakenteen eli struktuurin. Rakenne ohjaa perheenjäsenten toimintaa, säätelee heidän käyttäytymisensä rajoja ja helpottaa vuorovaikutusta. Perheen rakenne voidaan käsittää näkymättömänä toiminnallisten vaatimusten kokoelmana tai sarjana, joka ohjaa perheenjäsenten keskinäistä kanssakäymistä. Toistuvat vuorovaikutustilanteet synnyttävät kaavoja esimerkiksi siitä, miten, milloin tai kenen kanssa ollaan kosketuksissa, ja nämä kaavat ovat perhesysteemin perustana.

Erillisyyden kokemus ja individuaatio tapahtuvat olemalla osallisena perheen eri alasysteemeissä erilaisissa perhekonteksteissa, sekä toisaalta osallistumalla perheen ulkopuolisten ryhmien elämään. Lapsen kasvaessa ja perheen kehittyessä hänen mukanaan perheen mukautuminen lapsen tarpeisiin avaa autonomisen toiminnan alueita, jotka lapsi kokee erillisyytenä. Mutta samanaikaisesti jokaisen yksilön identiteettiin vaikuttaa hänen kuulumisensa erilaisiin ryhmiin. Toimiva perheen struktuuri on tarpeen näiden perheen olennaisten tehtävien suorittamiseksi: yksilöitymisen tukeminen ja samanaikaisesti johonkin kuulumisen tunteen tarjoaminen.

Perheenjäsenet eivät tavallisesti koe tietoisesti itseään tämän perhestruktuurin osana. Oma kokemus on kokonaisen yksilön, joka on vuorovaikutuksessa toisten yksilöiden kanssa. Kukin perheenjäsen tunnistaa enemmän tai vähemmän tietoisesti ja vaih-

televalla tarkkuudella oman alueensa ja sitä rajoittavat perheen "säännöt" tai mekanismit.

Sen sijaan ulkopuoliselle perheterapeutille tai muulle havainnoitsijalle perheen vuorovaikutuksen kudelma avautuu kaikessa monimutkaisuudessaan.

Vuorovaikutukselliset kaavat siis ohjaavat struktuurallisen ajattelun mukaan perheenjäsenten käyttäytymistä. Niitä ylläpitää kaksi ohjaavaa systeemiä. Ensinnäkin yleiset, universaalit perhejärjestelmää hallitsevat säännöt. Tällaisina nähdään valtahierarkian olemassaolo, jonka mukaan vanhemmilla ja lapsella on eriasteinen auktoriteettiasema. Toiseksi tarvitaan myös toimintojen komplementaarisuus, jossa esim. puoliset hyväksyvät keskinäisen riippuvuuden ja toimimisen parina.

Toinen ohjaava systeemi on yksilöllinen, kullekin perheelle ominainen, joka perustuu perheenjäsenten keskinäisiin odotuksiin. Nämä odotukset ovat muovautuneet vuosien keskinäisessä kanssakäymisessä, hyvin pien-tenkin tapahtumien ympärillä. Usein alkuperäisten sopimusten luonne on unohtunut, eikä ole välttämättä edes koskaan ollut julkilausuttu. Monenlaiset säännöt ja myytit ovat osa tätä systeemiä.

On tärkeää ymmärtää, että perheen rakenne ei ole staattinen, samanlaisena pysyvä, vaan joustava. Strukturaalinen perheterapia perustuukin myös näkemykseen perheestä kehittyvänä sosiokulttuurisena systeeminä, joka käy läpi joukon kehitysvaiheita. Kehitysvaiheesta toiseen siirtyminen edellyttää perheen uudelleenjärjestäytymistä. Ongelmat voivatkin usein liittyä

siihen, että perheen siirtyminen kehitysvaiheesta toiseen ei ole onnistunut.

Perheen rakenne ei sanele sitä, miten ihmiset toimivat. Mutta se asettaa kuitenkin tiettyjä rajoja ja vaikuttaa siihen, miten he mieluiten toimivat.

Rajat ja alarakenteet

Rajat ja alarakenteet kuuluvat struktuurallisen perheterapian peruskäsitteisiin. Perhesysteemi eriytyy ja huolehtii tehtävistään alarakenteiden kautta. Myös yksilöt voidaan käsittää perheen alarakenteina. Kahden perheenjäsenen muodostamat dyadit, kuten mies-vaimo, isä-lapsi, voivat olla alarakenteita. Alarakenteita muodostuu sukupolven, sukupuolen, kiinnostuksen kohteitten tai tehtävien pohjalta. Jokainen perheenjäsen kuuluu useampiin alarakenteisiin, joissa hänellä on erilainen valta-asema ja joissa hän oppii eriytyneitä taitoja.

Puolisoitten alarakenne liittyy parisuhteeseen, ja sille kuuluvat vastavasti parisuhteen tehtävät. Puolisoilla tulee olla riittävästi omaa yksityistä psykososiaalista aluetta, jonka puitteissa he voivat muun ohella antaa toisilleen emotionaalista tukea.

Vanhemmuuden alarakenne liittyy lapsista huolehtimiseen. Sen tehtävät vaihtelevat lasten iän ja kehitysvaiheen mukaisesti. Siihen voi kuulua yksi tai kaksi vanhempaa, toisinaan myös isovanhempia tai apuvanhempana toimiva lapsi.

Perheterapiassa on olennaisen tärkeää ymmärtää lasten kasvattamisen monimutkaisuus, jotta siihen osallistuvia voi arvioida oikeudenmukaisesti. Suojeluun ja ohjaamiseen kuuluvat myös kontrolli ja rajoitukset. Kasvuun ja yksilöitymiseen kuuluvat hylkääminen ja hyökkäykset. Prosessi on siis

Perheen rakenteet ovat konservatiivisia, mutta muutettavia. Terapian tavoite struktuurallisessa ajattelussa onkin näiden taustalla olevien rakenteiden joustavuuden lisääminen.

aina sisäisesti ristiriitainen. Jokaisen terapeutin toimenpiteen, joka haastaa vanhempien ja lasten välistä huonosti toimivaa vuorovaikutusta, tulisi samalla tukea kaikkia osapuolia.

Terapeutin antama tuki vanhemmuuden alasyteemille voi olla ristiriidassa lapsen autonomiaa tukevan terapettisen tavoitteen kanssa. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että yleensä juuri heikosti toimiva vanhemmuuden alarakenne joutuu turvautumaan kohutuuttomasti rajoittavaan ja epäjohdonmukaiseen kontrolliin.

Lasten alarakenteen piirissä lapset voivat kokeilla ja oppia vertaissuhteissa. Lapset oppivat neuvottelemaan, toimimaan yhteistyössä, kilpailemaan, kinastelemaan. Lasten alasyteemin rajojen tulisi suojella lapsia liialliselta aikuisten puuttumiselta, niin että myös lapsilla on riittävästi yksityisyyttä, oikeus omiin kiinnostuksen kohteisiin ja oikeus myös epäonnistua ja saada kolhuja tutustuessaan elämään.

Alarakenteiden väliset *rajat* määrittelevät, kuka osallistuu ja miten. Rajojen tehtävä on suojella perhesysteemin tarkoituksenmukaista eriytymistä. Alarakenteiden tärkeät tehtävät voivat toteutua vain, mikäli nämä alarakenteet voivat toimia riittävän vapaina muiden vaikutuksesta.

Perheen hyvän toimivuuden kannalta alasyteemien välisten rajojen tulee olla selkeät. Niiden tulee turvata alarakenteiden riittävä toimintavapa-

us, mutta samalla sallia yhteydet alarakenteiden välillä.

Rajojen selkeys onkin strukturaalisen perheterapian näkemyksen mukaan käyttökelpoinen arviointiperuste koko perheen toimivuutta arvioitaessa.

Ääripäässään rajat voivat olla epäselvät tai hämärät, jolloin perhe toimii yhteen kietoutuneesti. Toisessa ääripäässä rajat ovat jäykät, mikä puolestaan johtaa etäisyyteen perheenjäsenen ja alarakenteitten välillä. Valtaosa perheistä toimii riittävän selkeitten ra-

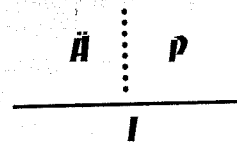
ESIMERKKEJÄ PERHEKARTASTA:

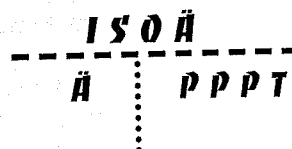
ÄITI PERHEEN KESKUSHENKILÖNÄ,
ISÄ ETÄINEN

MUUT LAPSET
ISÄN JA TYTTÄREN LIITTOUTUMA
ÄITIÄ VASTAAN

ÄIDIN JA POJAN YLIKIINTEÄ SUHDE,
JOKA SULKEE ISÄN ULKOPUOLELLE

ÄIDILLÄ VAIKEUKSIA
VANHEMPANA TOIMIMISESSA,
ISOÄITI VASTUHENKILÖNÄ
(YLLÄPITÄEN ÄIDIN AVUTTOMUUTTA)

KARTAN SELITYKSET:

JÄYKÄT RAJAT
(ETÄISYYS)

SELKEÄT RAJAT

EPÄSELVÄT RAJAT
(KIETOUTUNEISUUS)

KIETOUTUNEISUUS, YLIKIINTEÄ SUHDE
PERHEENJÄSENTEN VÄLILLÄ

RISTIRIITAINEN SUHDE

PERHEKARTTA OHJAA MYÖS ETSIMÄÄN TERAPEUTTISTA TAVOITETTA, ESIMERKIKSI VIIMEISENÄ KUVATUN ESIMERKKIPERHEEN KOHDALLA TERAPEUTTINEN TAVOITE VOISI OLLA ÄIDIN JA ISOÄIDIN TUKEMINEN YHDESSÄ HUOLEHDITTUUN VANHEMMUUTEEN:

jojen laajalla normaalialueella.

Kietoutuminen tai etäisyys eivät sinänsä ole poikkeavia ilmiöitä, vaan useimmissa perheissä niitä ilmenee joillakin alueilla perheen eri kehitysvaiheissa. Kuitenkin perheen toimiminen näillä äärialueilla saattaa olla merkki mahdollisista ongelmista ja jäykkyyksistä.

Alarakenteiden ja rajojen avulla on mahdollista laatia perhekartta, jossa selkeillä, epäselvillä ja jäykillä rajoilla on oma merkintätapansa. Vanhemmuuden alarakenne merkitään kartassa yläpuolelle ja lasten alarakenne alapuolelle. Perhekarttaan merkitään lisäksi perheenjäsenten välillä havai-

tut kietoutuneet suhteet, ristiriitasuhteet sekä liittoumat omilla merkinnöillään. Perhekartta on suuresti yksinkertaistettu hahmotelma perheen monimutkaisesta todellisuudesta, mutta sen merkitys on juuri joidenkin olennaisten piirteiden havainnollistamisessa sellaisella tavalla, joka auttaa terapeuttisten tavoitteiden asettamisessa ja vaihtoehtojen löytämisessä. Perhekartta auttaa terapeuttia järjestämään sitä monenlaista materiaalia, jota hänelle kertyy perheeseen tutustuessa. Kartta antaa myös mahdollisuuden hypoteesien laatimiseen hyvin ja heikosti toimivista alueista.

Liittyminen

Perheterapeutin tulee strukturaalisessa työskentelytavassa saavuttaa alusta alkaen jonkinlainen johtajuuden asema. Vaikka perheen ja terapeutin tavoitteet muutoksen aikaansaamisesta ovat periaatteessa yhteneväiset, voivat käsitykset ongelman ja muutoksen luonteesta erota huomattavasti. Perheen totuttujen sääntöjen ja ajattelutapojen haastaminen nostattaa automaattisesti vastarintaa. Terapeutti voi onnistua tehtävässään – muutoksen aikaansaamisessa – vain, mikäli hän onnistuu liittymään perheeseen ja näin synnyttämään terapeuttisen systeemin.

Liittyäkseen perheen kanssa terapeutin täytyy hyväksyä perheen tapa järjestäytyä ja perheen tyyli sekä sovi-
250
vittautua niihin. Terapeutin tulee omakohtaisesti kokea perheen vuorovaikutustavat ja näiden tapojen vahvuus. Hän tunnistaa perheen hallitsevia teemoja, hän seuraa perheenjäsenten vuorovaikutuksen kulkua

tehdn havaintoja siitä, mikä on perheessä sallittua ja avointa, mikä taas suljettua ja kiellettyä. Hän tunnistaa perhesysteemin "imun" ja lausumatomat odotukset tai vaatimukset itsessään. Hän ymmärtää, ettei voi toimia ulkopuolisena havainnoitsijana, vaan on samalla itse osa perheen systeemiä.

Liittyminen on enemmän asenne kuin tekniikka. Terapeutti antaa perheen tuntea, että hän ymmärtää perhettä ja haluaa työskennellä perheen kanssa. Terapeuttisen systeemin syntyminen tuo esiin sellaisia puolia terapeutissa, jotka helpottavat yhteisen alueen löytämistä perheenjäsenten kanssa. Terapeutti myös ottaa määrätietoisesti käyttöön niitä alueita itsessään, jotka sopivat yhteen perheen kanssa. Mutta samalla liittyminen tapahtuu siten, että terapeutti on kuitenkin vapaa vaikuttamaan perheenjäseniin. Tapahtuma on molemminpuolinen: samalla kun terapeutti asettuu

työs.
myö.
teraj
Yl
on v
kuu
teen
kom
köku
Sam
koita
että
hän
To
on s
koite
lun s
vin t
kerto

Esi
ho
si.
Ter
lest
Äit
ner
Ter
että

Stru

Toimi

Toimi
rustar
kenne
heenjä
sijaan
ongel
peutti
mallis
teita e
piaistu

työskentelemään perheen kanssa, myös perhe asettuu työskentelemään terapeutin kanssa.

Yksinkertaisimmillaan liittyminen on vahvistavaa toteamista. Terapeutti kuuntelee perheenjäsenten ja alasysteemien käsityksiä ja kokemuksia, kommentoi niitä, etsii positiivisia näkökulmia ja antaa auliisti tunnustusta. Samalla hän tunnistaa kivuliaita, vaikeita ja stressaavia alueita ilmaisten, että joskaan hän ei aio niitä välttää, hän lähestyy niitä ymmärtämyksellä.

Toinen liittymisvaiheen tekniikka on seuraaminen (tracking), jolla tarkoitetaan vuorovaikutustilanteiden kulun selvittämistä askel askelelta etenevin tarkentavin kysymyksin. Minuchin kertoo seuraavan esimerkin.

Esimekki 1. Perhe, joka on tullut hoitoon miehen depression vuoksi.

Terapeutti (äidille): Onko kotisi mielestäsi liian sotkuinen?

Äiti: Ei kotini ole mitenkään sotkuinen, mutta voisi olla siistimpikin.

Terapeutti: Kun miehesi ajattelee, että koti on sotkuinen, ajatteleeko

hän, että sinä et ole hyvä järjestyksenpitäjä?

Äiti: Kyllä.

Isä: Kyllä.

Terapeutti (äidille): Ja saako hän sen myös sanotuksi sinulle, vai täytyykö hänen vain niellä se?

Vastaavalla tavalla voidaan seurata totuttuja vuorovaikutustilanteita kyseisen kommentteja kaikilta perheenjäseniltä. Terapeutin huomio vaihtelee jatkuvasti toisaalta keskustelun sisältöön, toisaalta vuorovaikutuksen prosessiin ja nonverbaaliseen viestintään.

On tärkeää liittyä kaikkiin perheenjäseniin jo ensimmäisellä tapaamiskerralla. Erityistä taitoa vaatii liittymisen lapsiin. Terapeutin tulisi osata mukautua lapsen kieleen iänmukaisesti, erityisesti välttämällä liian abstraktia kieltä pienten lasten kohdalla. Kun perheessä on aivan pieniä lapsia, on kontakti perheeseen usein hyvä aluksi rakentaa näiden kautta, leikkimielisyyttä ja nonverbaalisia keinoja hyväksikäyttäen. Kouluikäisten ja vanhempien lasten kohdalla kontakti yleensä solmitaan aikuisten kautta.

Strukturaalisen perheterapian tekniikoita

Toimimaan paneminen (Enactment)

Toimimaan panemisen tekniikan perustana on oletamus, että perheen rakenne tulee parhaiten näkyville perheenjäsenten vuorovaikutuksessa. Sen sijaan, että perheenjäsenet kertovat ongelmista ja niiden historiasta, terapeutti pyrkii tuomaan perheen ongelmalliseksi tai tärkeiksi näkemiä tilanteita elävänä vuorovaikutuksena terapiaistuntoon. Terapeutti saa samalla

käsityksen niistä säännöistä, jotka hallitsevat vuorovaikutusta perheessä. Niin ongelmat kuin vaihtoehtoiset mahdollisuudetkin tulevat näkyville "tässä ja nyt" -tilanteessa ja suhteessa terapeuttiin. Terapeutti ei voi kuitenkaan olla vain ulkopuolinen tarkkailija, vaan hän myös väistämättä osallistuu ja vaikuttaa perheen vuorovaikutukseen. Toimimaan panemisen tekniikka edellyttää aktiivista terapeuttia, jolle ihmisten mukaan vetäminen ja

liikkeelle saaminen tuntuu "istuvan" luontevasti. Yksinkertaisimmillaan se voi olla pelkkä kehoitus: *"Keskustele siitä isäsi kanssa."*

Toimimaan panemisen tekniikalla katsotaan olevan monia terapeuttisia etuja:

1. Saadun informaation laatu ja määrä paranevat.
2. Terapeuttisen systeemin muodostuminen helpottuu, sillä tekniikka tuo mukanaan nopean sitoutumisen perheenjäsenten ja terapeutin välillä. Terapeutti ei ole vain havainnoitsija vaan osallinen.
3. Perheen toteuttaessa todellisuuttaan terapiatilanne luo samalla haasteen tälle todellisuudelle. Näkökulma laajenee potilaasta perheen huonosti toimivaan tilanteeseen.
4. Tekniikka tarjoaa perheelle mahdollisuuden kokeilla konkreettisia tilanteissa. Tällaiset puitteet ovat erityisen edulliset työskennellessä sellaisten perheitten kanssa, joissa on pieniä tai eri kehityksellisissä vaiheissa olevia lapsia, samoin kuin toisenlaisen kulttuurisen taustan omaavien perheiden kanssa.
5. Vaikka toimeen paneminen tapahtuukin suhteessa terapeuttiin, se voi myös helpottaa terapeutin etäisyydenottoa tarvittaessa, esim. perheen "imun" ollessa voimakas.

Esimerkki 2. Perhe, jossa ongelmana on nelivuotias tytär, joka käyttäytyy kuin "hirviö".

Perheessä on myös nuorempi, kaksivuotias tytär. Äiti kokee itsensä avuttomaksi tyttären ohjaamisessa, kun taas autoritaarisella isällä ei ole tässä ongelmia. Minuchin kannustaa sitkeästi äitiä ohjaamaan tyttäret rauhal-

liseen toimintaan. Äiti toimii aluksi tehottomasti, jolloin isä puuttuu tilanteeseen. Minuchin estää tämän ystävällisesti: *"Anna äidin tehdä se. Sinähän tiedät, että äiti on se, joka joutuu sen tekemään, kun sinä et ole paikalla."* Vähitellen äiti saa työt asettumaan leikkeihinsä. Minuchin vahvistaa myönteisillä tilanteen määrittelyillä: *"Työt osaavat hämentää sinut niin, että kun sanot, että jotakin pitäisi tapahtua, niin unohdatkin sen. Huomaan kyllä, että Patilla on paljon kokemusta hämentämisessä, niin että sinä olet koko ajan helteessä hänen kanssaan."*

Erityisesti se toimimaan panemisen vaihe, jossa ollaan siirtymässä perheenjäsenten totutun vuorovaikutuksen ulkopuolelle, uusille alueille, edellyttää usein terapeutin aktiivista osallistumista ja tukea. Strukturaalinen perhekartta on tällöin tärkeä terapeutin toimintaa ohjaava apuväline.

Perheenjäsenillä on usein sitkeä taipumus kohdistaa vuorovaikutuksensa yhä uudelleen ennen kaikkea terapeuttiin. Terapeutilla on monia keinoja käytettävissään tämän välttämiseksi, ja usein tarvitaankin sitkeyttä, rauhallista lujuuutta ja monenlaisten menettelytapojen käyttöä. Terapeutti voi vaatia määrätietoisesti ihmisiä keskustelemaan keskenään, hän voi välttää katsekontaktia kaikkiin perheenjäseniin, hän voi siirtää omaa tuoliensa sivummalle tai asettaa perheenjäsenet lähemmäs toisiaan, hän voi kieltäytyä vastaamasta viitaten sen sijaan kohti toista perheenjäsentä.

Rajojen vahvistaminen

Strukturaalisen ajattelun mukaisesti hyvin toimivalle perheelle on tärkeää

huolehti
senäisy
nen ja j
täytyy
säilyttää
teenkuu
tasapain
heterap
syys tai
ole tavo
sopiva j

Yksilö
tyypillis
niin, ett
vastaan
nellä on
ei pitäis
rapeutti
olet tode
nen mu
äänensä
voi sano
aina pu
kaan pu
polesta
kymmen

Tärke
kukin la
mansa
peutin t
mään la
rosta h
ja auttaa
timuksen
lapsen l
sesti.

Puolis
lee olla r
vat puoli
heen aik
soiden a
tuksenm
räisyys
vaikutus
soiden a
merkiksi
ihanteell

huolehtia osiensa toiminnallisesta itsenäisyydestä. Jokaisen perheenjäsenen ja jokaisen perheen alasysteemin täytyy saavuttaa riittävä autonomia säilyttäen kuitenkin keskinäisen yhteenkuuluvuuden. Tämän joustavan tasapainon löytämisessä yrittää perheterapeutti auttaa perhettä. Itsenäisyys tai riippumattomuus ei sinänsä ole tavoite, vaan pikemminkin rajojen sopiva joustavuus.

Yksilön rajojen vahvistamisessa tyypillistä on esimerkiksi vaikuttaa niin, että kaikki kuuntelevat ja ottavat vastaan, mitä kullakin perheenjäsenellä on sanottavaa. Perheenjäsenten ei pitäisi vastata toisten puolesta. Terapeutti voi todeta ystävällisesti: *"Sinä olet todella avulias. Toimitko sinä hänen muistinaan?" "Sinä otat hänen äänensä!"* Hiljaiselle perheenjäsenelle voi sanoa: *"Jos siskosi/isäsi vastaa aina puolestasi, sinun ei tarvitse lainkaan puhua."* *"Jos äitisi tekee asiat puolestasi, sinulla tulee aina olemaan kymmenen peukaloa!"*

Tärkeää on ottaa huomioon myös kukin lapsi yksilöllisesti, ikänsä ja asemansa mukaisesti. Tarvittaessa terapeutin tulee auttaa perhettä selventämään lasten välisiä eroavuuksia, korostaa heidän oikeuttaan eroavuuksiin ja auttaa vanhempia sovittamaan vaatimuksensa ja palkitsemisensa kunkin lapsen kehityksellisen tason mukaisesti.

Puolisoiden alasysteemin rajojen tulee olla riittävän selkeät, jotta ne suojaavat puolisoita lasten tai laajennetun perheen aikuisten tunkeutumiselta. Puolisoiden alasysteemin rajojen epätarkoituksenmukainen jäykkyys tai epämääräisyys on tyypillinen perheen vuorovaikutusongelmien taustatekijä. Puolisoiden alasysteemiä voi vahvistaa esimerkiksi tehtävillä. Perheessä, jossa ihanteellisena sääntönä oli pitää kaik-

ki ovet aina avoinna, vanhemmat saivat tehtäväksi käskää lapset pois makuuhuoneestaan tunnin ajaksi joka ilta. Heidän tuli viettää tämä tunti keskenään makuuhuoneessa ovi suljettuna.

Perheessä on oltava toimeen paneva alasysteemi, joka pystyy tekemään päätöksiä, erityisesti lasten kasvatukseen liittyen. Tavallisesti vanhemmat muodostavat tämän alasysteemin. Vanhemmuuden alasysteemillä täytyy olla riittävästi auktoriteettia.

Esimerkki 3. Isän ja 14-vuotiaan tyttären yhteenotot.

Isä ja tytär ajautuivat toistuvasti jyrkkiin yhteenotörmäyksiin tyttären ottaessa vapauksia kotiintuloaikojen suhteen ja huolehtiessa epäsäännöllisesti kouluasioistaan. Isän ja tyttären väliset näkemyserot tärkeissä yhteiskunnallisissa kysymyksissä vielä kärjistyivät ristiriitoja. Äiti yritti sovittaa asettumalla tyttärensä ymmärtäjäksi pyrkien samalla "pehmentämään" isän puuttumisia. Tytär alkoi kääntyä kaikissa asioissaan äidin puoleen sopien äidin kanssa menemisistään ja tulemisistaan. Tilanne ei kuitenkaan korjaantunut, vaan päinvastoin kärjistyi. Terapiaistunnoissa keskeiseksi tavoitteeksi muodostui vanhempien tukeminen yhteisten sääntöjen ja vaatimusten ja niiden toteuttamisen sopimiseksi tyttären suhteen. Toisena tavoitteena oli nuoren autonomian tukeminen sikäli, että nuorella on oikeus omiin mielipiteisiin ja näkemyksiin maailmasta. Isä ymmärsi, ettei hän voi vanhempiana määrätä tyttärensä mielipiteitä, hän voi ainoastaan kertoa omista näkemyksistään, perustella niitä ja käynnistää keskustelua.

Rajojen selventäminen voi olla tyypillisesti tarpeen tilanteessa, jolloin

kahden perheenjäsenen huonosti toimivaa vuorovaikutusta ylläpitää kolmannen perheenjäsenen esiin astuminen ristiriidan uudeksi kohteeksi, liittolaiseksi tai tuomariksi. Tyypillinen tilanne on lapsen väliintulo vanhempien ristiriitojen, avoimien tai peitettyjen, ilmaantuessa. Lapsi voi käyttäytyä huonosti, oireilla ruumiillisesti, asettua äidin puolelle autoritaarista isää vastaan tai isän puolelle voimantonta tai epäoikeudenmukaista äitiä vastaan, tai ryhtyä auttajaksi molemmille. Terapeutti voi esimerkiksi todeta: *"Kun nelivuotias on kookkaampi kuin äitinsä (isänsä), hän saattaa istua isänsä (äitinsä) harteilla."* Toinen vaihtoehto voisi olla keskittyminen vanhempiin ja irrottaa lapsi kolmioasetelmasta: *"Sinä olet todella kiltti ja avulias lapsi, kun heti olet tottelemaaton/saat päänsäryn/alat temppuilla aina, kun vanhempasi meinaavat alkaa riidellä/ovat surullisia."*

Terapeutti voi käyttää myös konkreettisia tilajärjestelyjä muuttaakseen perheenjäsenten keskinäistä välimatkaa. Niin aikuiset kuin lapset ymmärtävät yleisesti fyysisen läheisyyden tai etäisyyden merkityksen emotionaalisen yhteyden vertauskuvana. Istumapaikkojen muuttaminen istunnon aikana on rajoja muovaava tekniikka, jonka etuina ovat nonverbaalisuus, selkeys sekä intensiivisyys. Yksinkertaisia sovelluksia ovat niiden perheenjäsenten siirtäminen lähelle toisiaan, joiden vuorovaikutusta halutaan vahvistaa, lapsen siirtäminen pois välittäjän asemastaan tai terapeutin oma siirtyminen tai muu liikkuminen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi tai estämiseksi tilanteen vaatimusten mukaan. Jos terapeutti toimii selkeästi, luontevasti ja menettelynsä sopivasti perustellen, perhe yleensä toimii pyydetyllä tavalla.

Tehtävien antaminen

Tehtävien antamisella voi nostaa esille vuorovaikutustapoja, joita halutaan tutkia lähemmin. Samoin voidaan vahvistaa toivottua uudenlaista vuorovaikutusta.

Istunnon kuluessa annetut tehtävät voivat yksinkertaisesti edistää keskustelua. *"Keskustelkaa ongelmasta tässä."* *"Puhu lapsesi kanssa niin, että hän kuulee sinut!"* *"Jatka vain, älä anna veljesi keskeyttää sinua."* Tehtävien anto tässä muodossa on lähellä toimimaan panemisen tekniikkaa, josta oli jo puhetta edellä.

Tehtävät voivat liittyä tilan käyttöön: *"Voisitko kääntää tuoliasi, niin että et näkisi äitisi antamia merkkejä."* Edelleen tehtävät voivat dramatisoida vuorovaikutusta ja viitata muutoksen suuntaan. Esimerkkinä seuraava tilanne, jossa terapeutti pyytää muita lapsia olemaan kolmen minuutin ajan panematta yhtä lasta syntipukiksi ja antaa kellonsa vanhimmalle lapselle ajan seuraamiseksi.

Annettaessa tehtäviä kotiin perhe tavallaan "ottaa terapeutin mukaan kotiinsa" – työskentely ulottuu aktiivisemmin terapiaistunnon ulkopuolelle.

Esimerkki 4. Gordonin perhe.

Vanhin Gordonin perheen lapsista toimii apuvanhempnana yksinhuoltajaäidin tukena. Yksi nuoremmista lapsista oireilee mm. tulia sytyttämällä, ja on joutunut kaiken kaikkiaan syntipukin asemaan perheessä. Apuvanhempnana toimiva veli estää omalla auttamistoiminnallaan suoran positiivisen kontaktin äidin ja oireilevan sisarensa kesken. Terapeutti antaa äidille tehtäväksi viettää viisi minuuttia joka päivä tyttärensä kanssa opettaen tätä käsittelemään tulitikkuja varovaisesti. Äidin apu-

laista pyydetään huolehtimaan muista sisaruksista sillä aikaa, kun äiti työskentelee syntipukkityttären kanssa.

Näin oireilevalle lapselle varmistetaan kokemuksia äidistä ystävällisenä opastajana moittijan asemesta, ja apuvanhemman väliintulo tulee esteeksi ilman, että hän menettää kasvojaan tai asemaansa perheessä. Tässä esimerkissä näkyy erityisen valaisevasti strukturaalisen ajattelutavan luova soveltaminen.

Esimerkki 5. Koulupelosta kärsivä 10-vuotias poika.

Pojalla oli monenlaisia ruumiillisia oi-

reita, joihin äiti suhtautui huolestuneesti ja suojelevasti. Isälle oli puhjennut epilepsia muutamaa vuotta aikaisemmin, mikä vaikutti ruumiillisen oireilun perheessä saamaan merkitykseen, siitäkin huolimatta, että isä pysyi lääkityksen avulla oireettomana. Osittain sairautensa vuoksi isä oli jäänyt sivummalle pojan elämästä, mikä vahvisti äidin asemaa keskushenkilönä. Isälle ja pojalle annettiin kotitehtäväksi keksiä ja toteuttaa yhteisiä asioita "miesten kesken", äiti puolestaan oli hyvin ansainnut saada "vapaata" jouduttuaan kantamaan päävastuun pojan oireilun seuraamisesta ja huolenkantamisesta.

Minuchinin työskentelytavoista

Strukturaalisen perheterapian yleisten periaatteiden ohella Minuchin korostaa joitakin omalle työskentelylleen erityisen keskeisiä piirteitä, jotka voi samalla nähdä vihjeeksi strukturaalisen työskentelyn käytännön soveltamisessa.

Minuchin pitää tärkeänä yksilöllistä identiteettiä tukevien rajojen vaalimisesta. Tähän liittyen hän ei anna perheenjäsenen puhua toisista, jotka ovat läsnä istunnossa. Minuchin huomauttaa herkästi: *"Hän vie sinun äänesi!"* Hän vahvistaa rajoja myös eleillä, asennoilla tai istumajärjestyksen muutoksilla.

Minuchin suosii kyvykkyyden kuvauksia ja rohkaisee perheenjäseniä pal-kitsemaan istunnossa esille tulevia kyvykkyyden ilmauksia. Hän antaa au-liisti positiivisia kommentteja ihmisten piirteistä, vaatetuksesta, osuvista sanavalinnoista, luovista oivalluksista.

Hän rohkaisee perheen vähäteltyjä jäseniä ja liittyy heihin niin, että he voivat saavuttaa enemmän hyväksyntää ja muuttaa asemaansa perheessä.

Tärkeää on tukea kasvavien lasten ponnistelua kohti iänmukaista riippumattomuutta. Tämän alueen ongelmaa voi usein kuvata ikävertailun muodossa: *"Toisinaan olet aivan kuin kuusivuotias ja toisinaan toimit niin kuin oikea seitsentoistavuotias!"*

Molemminpuolisuutta edistää huumorinkäyttö, ja hyväksyvä perussuhdetautuminen inhimillisiin puutteisiin. Sen sijaan, että yhtä perheenjäsentä kehoitettaisiin muuttumaan, on hyvä pyytää toista perheenjäsentä, jolla on ensin mainittuun merkittävä komplementaarinen suhde, auttamaan muutoksen aikaansaamisessa, sillä muutosta on vaikea toteuttaa yksin.

Edelleen Minuchinin työskentelylle on tyypillistä perheen vuorovaikutuk-

sen tuominen terapiahuoneeseen, terapeutin toimintatavan vaihtelevuuden osallistumisen ja tarkkailun välillä, perhesysteemin tasapainon horjuttaminen liittymällä yhteen perheenjäsenen toista vastaan.

Perheenjäsenen haastamiseen liittyy usein tukea antava toteamus, siis "potku ja silitys" samanaikaisesti. Terapeutin tulee olla sensitiivinen perheenjäseniä kohtaan, tukea heitä, ja vahvistaa tiettyjä puolia heidän persoonallisuudestaan silloinkin, kun disqualifioi heitä toisilla alueilla.

Sanavalinta liittyy usein perheen ar-

kitodellisuuteen. Kun perheen isä oli sähkömies, Minuchin selitti olevansa huolissaan vaimosta, joka on liian au-
liisti toisten käytettävissä. Hän on liian vahvoilla kytkennöillä kytketty muihin ihmisiin, miehen tulee löytää johtimien leikkuri, joka tarvitaan vaimon pelastamiseksi. Toisessa perheessä lapsi kärsi koirapelosta. Isä oli ammatiltaan postinkantaja, joten hänen todettiin olevan asiantuntija suhteessa koiriin. Hänen tuli opettaa pojalle huolellisesti, miten koirien kanssa tullaan toimeen.

Terapeutti parantajana

Minuchin korostaa, etteivät tekniikat yksin takaa terapeutin työskentelyn tehokkuutta. Terapeutin tulisi olla parantaja, ihminen, joka on valmis liittymään toisiin terapeuttisessa vuorovaikutuksessa auttaakseen asioissa, jotka tuottavat näille kärsimystä. Hänen tulisi säilyttää suuri kunnioitus autettavien arvoja, kyvykkyyttä ja esteettisiä

arvostuksia kohtaan. Koulutuksen tehtävänä tulisi olla opettaa tekniikoita, joiden olennainen sisältö tulisi ensin hallita, sitten unohtaa. Tavoitteena on päästä tekniikan yläpuolelle. Vain sellainen henkilö, joka on hallinnut tekniikan, ja sitten ponnistellut sen unohtamiseksi, voi tulla todella hyväksi terapeutiksi.

Lähteet ja kirjallisuus

Minuchin S (1974) *Families & Family Therapy*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
Minuchin S, Montalvo B, Guerney Jr BG, Rosman BL, Schumer F (1967) *Fam-*

ilies of the Slums. Basic Books, New York.
Minuchin S, Fishman, C (1981) *Family Therapy Techniques*. Harvard University Press, Cambridge, London.

Minuchin S, Nichols MP (1993) *Family Healing. Tales of Hope and Renewal from Family Therapy*. The Free Press, New York.